

TRATATIVE ȘI CONTACTE ALE GUVERNULUI ȘI BURGHEZIEI ROMÂNE PENTRU IEȘIREA DIN RĂZBOIUL DUS ALĂTURI DE GERMANIA HITLERISTĂ

Situația de la sfârșitul anului 1942 și începutul anului 1943 era dominată de victoriile armatei sovietice pe frontul răsăritean, de succesele obținute de armatele anglo-americane în nordul Africii și de mișcarea de rezistență care lua amploare în Belgia, Olanda, Norvegia, Franța, Cehoslovacia, Polonia, Iugoslavia, Albania, Grecia, precum și în România, Bulgaria, Italia și chiar în Germania.

În ianuarie 1943, a avut loc în Albania, cu centrul la Tirana, o puternică demonstrație împotriva ocupanților fasciști¹. În Belgia, sediul gestapoului din Bruxelles a fost atacat în plină zi de patrioți². În Cehoslovacia, locuitorii unui întreg cartier din Praga au deteriorat automatele telefonice, căsuțele poștale ale naziștilor³. În Grecia a avut loc, în ziua de 25 martie 1943, o puternică manifestație, care s-a încheiat cu ciocniri sângeroase între manifestați și trupele de ocupație fasciste. În Iugoslavia, armata de partizani, condusă de comuniști, dădea lovituri puternice ocupanților. Mișcarea de rezistență era în creștere în România, Bulgaria, Italia și chiar în Germania. La sfârșitul lunii martie au avut loc mari tulburări în unele orașe italiene. În ziua de 25 martie 1943, la Milano, muncitorii au încetat lucrul, ca semn de protest împotriva războiului și a dictaturii fasciste. Astfel că, mașina de război hitleristă primea lovituri puternice atât pe front, cât și în interior.

În România mișcarea de rezistență creștea, cuprinzând pături tot mai largi ale diverselor clase sociale. Chiar acea parte a burgheziei care, în anii 1940—1941, mersese alături de puterile Axei, a început să-și dea seama că puterea militară și politică a Germaniei intrase pe făgașul prăbușirii iremediabile.

Înfringerile suferite în a doua jumătate a anului 1942 și în prima jumătate a anului 1943 de Germania și aliații săi au adâncit criza politică și militară din aceste state, au zdruncinat speranțele într-o victorie militară asupra Uniunii Sovietice. „Șefii de stat și guvern ai Ungariei și României — se arată în lucrarea „Stalingrad. Risse im Bündnes 1942/1943, apărută la Freiburg, R.F.G., 1975 — au recunoscut pe față că ofensiva germană din vara lui 1942, în care-și puseseră multe speranțe, nu numai că a eșuat, dar inițiativa pe frontul de est a trecut de partea armatei roșii”. În continuare autorul scrie: „Recunoașterea acestui fapt l-a determinat pe Horthy și pe mareșalul Antonescu să-și revizuiască linia politică”. Situația militară de pe fronturi a determinat forțele sociale din România, care au mers alături de puterile Axei împotriva U.R.S.S. în iunie 1941, să înceapă să caute o ieșire din această situație. Antonescu — se arată în lucrarea citată mai sus — „a fost nevoit să caute căi și mijloace pentru a evita consecințele ce s-ar fi putut abate asupra țării lui de pe urma iminentei înfringeri”.

Încă în toamna anului 1941, Mihai Antonescu, împreună cu Bova Scoppa, ministrul Italiei la București, au lansat ideea unei „axe latine” din care să facă parte Italia, Franța,

¹ Arhiva Ministerului Afacerilor Externe (în continuare: AMAE), fond 71/România, dosar 319, f. 4.

² Ibidem.

³ Idem, fila 231.

Spania, Portugalia și România. În același an, Mihai Antonescu, ministrul de externe al României, dorea să reinvie Mica Înțelegere, înlocuind Iugoslavia cu Croația și Cehoslovacia cu Slovacia⁴. S-a proiectat de asemenea gruparea sub conducerea Vaticanului a unor state neutre ca Spania, Portugalia, Elveția, Suedia, împotriva Germaniei și a U.R.S.S. În condițiile de la sfârșitul anului 1941, toate aceste încercări au eșuat. S-au întreprins acțiuni și pe lângă guvernul francez de la Vichy în scopul stabilirii unor legături prin Franța cu guvernul Angliei și S.U.A.⁵.

Printr-o scrisoare din 22 noiembrie 1941, Ministerul de Externe al României dădea instrucțiuni legațiilor române din străinătate să susțină în convorbirile lor „cu diferite personalități conducătoare sau la Ministerul Afacerilor Străine, că guvernul român consideră ca foarte util un contact politic cu puterile mici și mijlocii. Considerăm esențial o acțiune din vreme a puterilor mici și mijlocii pentru studierea și găsierea de pe acum de formule comune și a se propune soluții proprii pentru momentul când marile puteri vor putea să decidă asupra fenomenelor definitive ale păcii”⁶. Această scrisoare a fost un fel de directivă pe baza căreia s-au făcut sondaje în diferite capitale ale țărilor neutre în scopul luării de contacte cu guvernele Angliei și Statelor Unite ale Americii. În cursul anului 1942 diplomația românească a urmărit să convingă aceste guverne că România nu se afla în război cu țările lor, că ea era dispusă ca cu ajutorul lor să iasă onorabil din conflict⁷. Atît guvernul cît și opoziția burgheză română a tatonat pe cele mai diverse canale să intre în legătură cu aliații apuseni și să obțină garanții împotriva Uniunii Sovietice. Guvernul român dorea să-l atragă și pe Mussolini în sprijinul țelurilor sale, de a obține o pace separată.

Pentru această idee, ministrul de externe român cîștigase pe reprezentantul guvernului fascist italian în România, Bova Scoppa, care încă în toamna anului 1942 a făcut în acest sens propuneri lui Ciano, ministrul de externe al Italiei. În decembrie 1942, ginerele dictatorului italian gîndea că Berlinul ar face bine dacă ar da o atenție mai mare acțiunilor suspecte de la București.

La începutul anului 1943, el și-a schimbat brusc părerea și se folosea de rapoartele pe care le primea de la București pentru a-l convinge pe Mussolini că „o nouă orientare a politicii italiene, urmărind scopuri independente de cele ale Reichului, se impune”⁸.

Reîntors din Germania, unde împreună cu Ion Antonescu făcuse o vizită lui Hitler în zilele de 10 și 11 ianuarie 1943, Mihai Antonescu a avut o convorbire cu ministrul plenipotențiar italian la București, în cursul căreia ambii au căzut de acord că pentru Italia și România ar fi fost oportun să iasă din război. La 15 ianuarie 1943, Bova Scoppa, care fusese chemat la Roma, a prezentat o lungă dare de seamă ministrului său de externe în care a descris în amănunt convorbirea pe care a avut-o cu vicepreședintele Consiliului de miniștri al României cu privire la necesitatea pentru Italia, ca și pentru România, „de a se lua contact cu aliații”⁹. Raportul lui Bova Scoppa asupra convorbirii avute a fost prezentat de Ciano lui Mussolini în ziua de 20 ianuarie 1943. Ciano a atras atenția socrului său asupra faptului că și Italia trebuia să stabilească contacte directe cu aliații occidentali. Este surprinzătoare poziția lui Ciano, mai cu seamă că înainte cu puține zile adoptase o cu totul altă poziție față de reorientarea ce devenea acum probabilă a politicii externe

⁴ Gh. Barbul, *Memorial Antonescu*, Paris, 1953, p. 183.

⁵ *Ibidem*.

⁶ Arhiva Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. (în continuare: AISISP), fond 9, dosar 1 120, f. 68.

⁷ *Ibidem*.

⁸ AMAE, fond 71/R, dosar 319, f. 21.

⁹ Maxime Mourine, *Le drame des états satellites*, p. 124.

românești, cu toate că recunoștea clar cauzele ei: „dacă ofensiva rusă n-ar fi avut succes, nu s-ar fi întâmplat toate acestea”¹⁰. Mussolini a respins propunerea românească, ferm convins că trupele germane puteau să depășească criza de pe frontul de est. La Conferința de la Casablanca din ianuarie 1943, reprezentanții Angliei și S.U.A. au hotărât capitularea Germaniei și a aliaților ei fără condiții. Mihai Antonescu a întrebat guvernul englez: „dacă acceptăm acest lucru, în fața cui, unde și cum trebuie să-o facem?”. El a mai spus: „dacă o forță britanică ar apare în apropierea României”, ea nu va întâmpina rezistență, ci i se va oferi colaborarea imediată. Ministerul de externe al Angliei a comunicat guvernului sovietic, arătând că sovieticii erau aceia care trebuiau să hotărască în privința capitulării. Guvernul sovietic a răspuns că nu era vorba de un negociator serios sau important: să nu se dea nici un răspuns. Ministerul de externe a comunicat imediat la Ankara că lui Mihai Antonescu nu trebuie să i se dea nici un răspuns. În legătură cu aceasta, la data de 20 ianuarie 1943, Ciano nota în „Jurnalul” său că el s-a folosit de ocazia propunerii românești pentru a supune socrului său întregă problemă a continuării războiului. Prima reacție a lui Mussolini a fost de a spune că germanii erau încă departe de a fi învinși, dar a ascultat cu atenție și n-a făcut nici o obiecție, nici chiar atunci când Ciano a venit cu ideea că „Guvernul fasoist ar trebui să stabilească un contact direct cu aliații”¹¹. În mai puțin de trei săptămâni Ciano a fost demis din funcția sa de către Mussolini și, când l-a văzut mai târziu pe Bova Scoppa, în iunie 1943, i-a declarat că motivul căderii sale în disgrație a fost faptul că a susținut propunerea românească.

Văzind că Mussolini este refractar propunerilor sale, Mihai Antonescu și-a îndreptat atenția spre Vatican prin nuntialul papal de la Berna, care făcuse declarații în care afirma că ar exista o ocazie favorabilă de a se relua convorbirile cu privire la pace. Aceste declarații el le-a făcut ministrului român la Berna la începutul lunii februarie¹². Vizita lui Churchill în Turcia și întâlnirea de la Adana la sfârșitul lunii ianuarie 1943 cu conducătorii politici și militari turci a dat speranțe burgheziei române într-o debarcare anglo-americană în Balcani. În urma convorbirilor de la Adana (31 ianuarie 1943) guvernul turc n-a mai avut încredere într-un sprijin britanic și a renunțat de a fi pentru un moment putătorul de cuvânt al României. Dar sondajele continuau prin Madrid și Berna. În luna martie 1943 ministrul României la Madrid a vizitat o serie de ambasadori și miniștri acreditați în Spania, printre care pe reprezentanții Argentinei, Franței, Portugaliei, Finlandei, Turciei, Vaticanului, iar în convorbirile avute au încercat să le demonstreze că: „Germania nu mai poate câștiga războiul” și că Hitler era „gata de pace și consimte să se înțeleagă cu englezii și americanii”¹³. La Lisabona, Victor Cădere încerca să intre în legătură cu ambasadorul britanic de acolo¹⁴.

După cum relatează Gh. Barbul, fostul secretar al lui Mihai Antonescu, acesta din urmă „socoti momentul propice pentru acțiune. Cu cea mai frumoasă caligrafie — dactilografale erau excluse de la redactarea acestui document secret — a trecut să scrie un lung memoriu adresat lui von Ribbentrop. Mihai Antonescu enumera toate contactele luate sau propuse neutrilor și, în special cu Spania, Portugalia și Turcia. El ruga insistent Reichul să-i încredințeze misiunea de a trata cu anglo-saxonii... ..Primul care luă cunoștință de acest document fu von Killinger. El îl examinează cu atenție și se declară de acord. Încurajat, Mihai Antonescu redactă un al doilea memoriu. Fu încredințat lui Killinger; el con-

¹⁰ *British Policy in South-East Europe, în The Second World War*, 1976, p. 227.

¹¹ Al. Cretzianu, *The Lost Opportunity*, London, 1957, p. 91.

¹² Gh. Barbul, *op. cit.*, p. 184.

¹³ AISISP, fond 9, dosar 1 120, f. 29.

¹⁴ Gh. Barbul, *op. cit.*, p. 181.

ținea propunerii secrete. Mareșalul trebuia la momentul potrivit să discute cu Hitler¹⁵. În urma convorbirilor furtunoase care au avut loc în palatul Klessheim de lângă Salzburg (Austria) în zilele de 12 și 13 aprilie 1943, Hitler i-a reproșat lui Antonescu că „La începutul lunii martie sosi prin Turcia la Berlin o informație că în România se conturează o discordie între politica curții care tinde spre ieșirea din război și politica mareșalului care vrea să rămână credincios liniei de pînă acum. Vicepreședintele Mihai Antonescu ar încina categoric spre politica cercurilor curții”¹⁶. În continuare Hitler reproșă că „răul cel mai mare s-a întîmplat în martie cînd la reîntoarcerea de la București la Madrid a ambasadorului Dimitrescu, acesta a dat prilej la multe vorbării în corpul diplomatic de acolo. Dimitrescu a vizitat o serie întreagă de ambasadori și miniștri plenipotențitari acreditați la Madrid... Dacă România n-ar fi astăzi o țară mai mult sau mai puțin ocupată ar trebui să ia în considerație o pace separată”¹⁷. Hitler i-a atras atenția lui Antonescu că, din informațiile pe care le deținea, „ambasadorii români în capitalele neutre manifestă în general o vie activitate în sprijinul unor străduințe de pace”¹⁸.

În urma dezastrului suferit de trupele germano-italiene în Tunisia (mai 1943) Mihai Antonescu considera că e un moment favorabil de a relua legătura cu Mussolini, pentru a-l convinge de necesitatea unei acțiuni diplomatice comune în scopul desprinderii din alianța cu Germania. Bova Scoppa, ministrul Italiei la București, a plecat la Roma la sfîrșitul lunii mai 1943 și la 5 iunie a prezentat ministrului de externe fascist un memoriu în care scria între altele: „Oamenii care au față de popoarele lor o responsabilitate, pot fi înțeleși și, în sfîrșit, justificați, dacă forțe și elemente imponderabile intervin pentru pierderea războiului, însă nu vor fi nici justificați, nici înțeleși și nici iertați de istorie dacă atunci cînd mai este încă timp, scapă acea ocazie politică, destinată să ofere posibilități de salvare”¹⁹. Memoriul a fost adus la cunoștință lui Mussolini, care i-a comunicat lui Bova Scoppa prin ministrul de externe că „este de acord cu Mihai Antonescu în numeroase puncte din memoriu, dar că este prematur încă să înceapă o acțiune diplomatică. El vrea să mai aștepte două luni. Se gîndește să negocieze cînd situația militară va fi mai bună. În orice caz, vrea să vadă pe Mihai Antonescu”²⁰.

Imediat după căderea lui Mussolini, Mihai Antonescu a adresat un apel ministrului de externe al guvernului Badoglio, în care se spunea printre altele „...Eu consider a fi în interesul Italiei și al nostru de a închina destinele noastre și împreună să ieșim dintr-o situație în care ne-a adus tragedia evenimentelor. Anglia și Statele Unite n-au interes să agraveze situația din Balcani. Dacă acționăm prompt, putem să-i punem pe germani în fața unui fapt împlinit”²¹. Noul ministru de externe italian a răspuns, la 30 iulie 1943, evaziv și în mod evident că nu voia să se angajeze și în numele României față de anglo-americieni, care stăteau ferm pe poziția „capitulării necondiționate”. Dealtfel, la 19 august 1943, cînd reprezentantul Italiei a discutat la Lisabona cu reprezentanții anglo-americieni, aceștia aveau împuternicirea să nu discute nimic altceva decît capitularea necondiționată a Italiei.

¹⁵ Gh. Barbul, *op. cit.*, p. 186.

¹⁶ Însemnare asupra convorbirii dintre Hitler și Antonescu la Klessheim, în 12 aprilie 1943 ora 5 după amiază. Politisches Archiv des Ausw. Amt. Bonn, dos. 16, f. 25 (fotocopia în AISIS, fond XIII, dos. 1 263, f. 99).

¹⁷ Ibidem.

¹⁸ Ibidem.

¹⁹ Renato Bova Scoppa, *Pace imposibilă*, Rosenber et Seller, Torino, 1946, p. 98.

²⁰ Gh. Barbul, *op. cit.*, p. 197; vezi și Bova Scoppa, *Colloqui con due dittatori*, Torino, 1948, p. 11 a.

²¹ Al. Cretzianu, *op. cit.*, p. 91.

Victoriile armatei sovietice de la Kursk-Orel din vara anului 1943, ieșirea Italiei din Axă, creșterea mișcării de rezistență în Europa zdruncinau din temelii regimul fascist din Europa. În Danemarca partidul comunist se afla în fruntea a 50 000 de rezistenți²²; mișcarea de partizani condusă de Partidul Comunist din Iugoslavia număra la sfârșitul anului 1943 un sfert de milion de oameni²³; rezistența greacă avea mai mult de 20 mii de oameni (august 1943), iar la începutul anului 1944 depășea 50 de mii de partizani²⁴; în Albania, partidul comunist se afla în fruntea mișcării eliberării naționale care cuprindea mii de oameni. În decembrie 1943, a avut loc în însăși Capitala Reichului, la Berlin, o puternică demonstrație antihitleristă²⁵ care s-a terminat cu executarea a câteva sute de muncitori. Guvernul hitlerist a căutat să motiveze că au fost împușcați niște muncitori străini nemulțumiți²⁶. Mișcarea de rezistență era în plină ascensiune și în România. Mașina de război fascistă era măcinată fără cruțare. În această atmosferă, dominată de ofensiva armatei sovietice, la ministerul de externe al României se iau măsuri în sensul intensificării tatonărilor guvernelor anglo-americane, în vederea ieșirii din război. Se conta pe o debarcare anglo-americană în Balcani. La Ankara a fost trimis în septembrie 1943 Al. Cretzianu, iar la Stockholm, F. C. Nanu²⁷, cu indicații precise de a sonda ieșirea României din război. În același timp continuau tatonările la Berna, Madrid, Lisabona. În raportul său din 1 noiembrie 1943, ministrul Germaniei la București informa ministerul de externe al Berlinului: „se vedește că România încearcă să se asigure cât mai mult față de anglo-americani”²⁸.

La conferința de la Quebec (august 1943) s-a hotărât să nu aibă loc o intervenție militară a aliaților în Balcani. În octombrie 1943, la Conferința de la Moscova, la care au participat A. Eden, Cordell Hull și Molotov, s-a hotărât ca orice propunere de pace să se adreseze celor trei principali aliați: Anglia, S.U.A. și U.R.S.S. Ca urmare, guvernul britanic a adresat guvernului antonescian un mesaj prin care îi făcea cunoscut că „Guvernul majestății sale nu poate lua în considerație propunerile guvernului, că, aceste propuneri să fie făcute în același timp guvernelor S.U.A. și U.R.S.S. Aceste propuneri trebuiesc făcute sub formă de oferte prin emisari autorizați, să semneze o capitulare fără condiții față de cei trei principali aliați, orice alt aranjament nu va putea fi util pentru noi”²⁹.

Problema ieșirii din război cu sprijinul anglo-americanilor a preocupat toate guvernele statelor satelite ale Germaniei. Guvernul maghiar condus de Miklós Kállay, încă din martie 1942, a dus prin miniștrii plenipotențiarilor de la Berna, Lisabona, Stockholm tratative cu scopul de a ajunge la o înțelegere concretă cu reprezentanții britanici și americani, cu care au venit în contact.

Ieșirea din alianța cu Germania frământa și guvernul bulgar, care, la fel ca cel ungar, dorea să-și păstreze avantajele teritoriale cîștigate în anii războiului. După marea victorie de la Stalingrad, monarhia și cercurile guvernante burgeze din Bulgaria au conceput un plan de scoatere a Bulgariei din alianța cu Germania, cu ajutor anglo-american. În sep-

²² AMAE, fond 71/1939, E 9, fila 185, vezi și Al. Cretzianu, *op. cit.*, p. 97.

²³ AMAE, fond 71/R, dosar 40, f. 268.

²⁴ Idem, dosar 319, f. 325.

²⁵ Politisches Archiv des Ausw. Amt. Bonn, dos. 15 (fotocopia în AISISP, fond XIII, dosar 1 332, f. 44).

²⁶ Idem.

²⁷ Nanu a sosit la 30 septembrie 1943 la Stockholm. Când Nanu și-a luat rămas bun, Ion Antonescu a declarat: „să le spuneți celor interesați în această privință, că eu l-am informat pe Himler că nu va fi tras nici un glonte asupra trupelor britanice și americane în cazul cînd acestea își vor face apariția în România” (F. C. Nanu, p. 238).

²⁸ Politisches Archiv des Ausw. Amt. Bonn, dos. 15 (fotocopia în AISISP, fond XIII, dos. 1 333).

²⁹ Maxime Mourine, *op. cit.*, p. 136.

tembrie 1943, Ion Cristu, ministru român în Bulgaria, raporta că: „în ultimele câteva luni a primit indicații tot mai numeroase din partea ministrului afacerilor externe al Bulgariei, referitoare la o acțiune comună bulgaro-română, pentru a scăpa de dominația hitleristă”³⁰.

Pentru ieșirea din alianța cu Germania guvernul autonomescian a conlucrat și cu guvernul ungar condus de Kállay. Astfel, la 10 noiembrie 1943, prin intermediul serviciului secret polonez, „reprezentanții maghiari și români s-au întrunit în comun cu foruri anglo-americane la Lisabona la tratative preliminare privind pacea separată care urmează să fie încheiată pînă la 15 decembrie”³¹. Din partea României a participat la tratative Dimitrie Borș, consilier juridic pe lângă președinția Consiliului de Miniștri. Ministrul Germaniei la București, în raportul său din 22 noiembrie 1943, asigură ministrul de externe al Reichului că tratativele au avut loc, dar că el era foarte surprins de „faptul conlucrării României cu Ungaria”³². Se pare însă că tratativele erau conduse de un grup româno-ungar care se înțelesese să acționeze în comun.

Guvernele englez și american nu acordau nici o atenție stăruințelor micilor state de a ieși din alianța cu Germania cu sprijinul lor. Ele cereau capitularea necondiționată conform înțelegerii de la Casablanca din ianuarie 1943. Ambasadorul american Carlton Hayes îi declara personal lui Scarlat Grigoriu, secretarul legației române, la 14 noiembrie 1943, că „Mihai Antonescu să transmită guvernului S.U.A. o declarație formală de capitulare necondiționată. După care ofițeri superiori români, cu depline puteri, vor trebui să meargă, prin Turcia și Egipt, la cartierul general aliat, din zona Mediterană, unde vor putea discuta în secret măsurile militare practice ce vor trebui luate într-un moment cînd vor decide aliații”³³. La 20 decembrie 1943, i s-a trimis răspuns ambasadorului american că ministrul de externe „va semna un asemenea document dacă două condiții vor fi primite. O debarcare a aliaților care va avea loc în Balcani”³⁴, îndreptată către România, și, Turcia să intre în război alături de aliați”³⁵.

La 31 ianuarie 1944, cu aprobarea lui I. Antonescu, s-a trimis la Washington un mesaj în care, printre altele, se arăta: „În situația actuală politică și militară, o colaborare a României cu aliații depinde de garanțiile politice pentru viitor și de siguranța în circumstanțele actuale. Nu se poate cere României să imite Italia, din care ar rezulta sigur o ocupație militară germană urmată apoi de o ocupație sovietică. România nu face război cu Marea Britanie și S.U.A., cînd trupele engleze și americane vor sosi la Dunăre ele nu se vor lovi de trupele române”³⁶.

Tatonări în vederea încheierii unei păci separate cu anglo-americanii se făceau atît de români, cît și chiar de anumite cercuri germane. Dintr-o circulară a lui Ribbentrop adresată ministrului său din România, rezultă că la 20 decembrie 1943 a avut loc o convorbire

³⁰ *Ibidem*.

³¹ Politisches Archiv des Ausw. Amt. Bonn, dosar 15 (fotocopia în AISISP, fond XIII, dosar 1 333, f. 5).

³² *Idem*, fila 13.

³³ Al. Cretzianu, *op. cit.*, p. 117.

³⁴ Hotărîrile conferinței „Tridentă”, ținută la Washington în mai 1943, au fost confirmate la conferința „Quadron” de la Quebec din august 1943, unde s-a convertit la o operație în sudul Franței. Churchill a stăruit, chiar și după Quebec, într-o acțiune de a deplasa toate forțele disponibile în Italia, iar de acolo în Balcani, în scopul de a atrage Turcia în război. La conferința de la Teheran din 28 noiembrie — 2 decembrie 1943, s-a hotărît definitiv să nu aibă loc o debarcare anglo-americană în sud-estul Europei. Ca atare varianta propusă de Churchill a căzut.

³⁵ Maxime Mourine, *op. cit.*, p. 137.

³⁶ *Ibidem*.

între Mihai Antonescu și Killinger. Cu această ocazie Killinger ar fi exprimat anumite gânduri ale ministerului de externe, și anume că Germania era gata de pace, că: „Față de posibilitățile unui nou atac german, oferim condiții care vor satisface Anglia. Renunțăm la flota de război și la flota comercială, care pe mărele lumii ar constitui un element de rivalitate împotriva Angliei. Nu avem revendicări coloniale”³⁷. Ribbentrop era iritat că despre conținutul acestei discuții a aflat reprezentantul Turciei la București.

În convorbirile pe care le-a avut cu ambasadorul american Johnson, la sfârșitul lunii noiembrie 1943, F. C. Nanu, ministrul României la Stockholm, și-a dat seama de zădărnicierea unor încercări, de a ocoli guvernul sovietic, deoarece Johnson nu se abătea de la dispoziția strictă să nu trateze cu reprezentanții puterilor inamice, ci numai să transmită propunerile acestora cu privire la capitularea fără condiții.

În toamna anului 1943 au loc și primele contacte ale reprezentanților români cu cei ai guvernului sovietic. În ziua de 21 decembrie 1943 a venit la ministrul României de la Stockholm un ziarist bulgar pe nume Goranoff, care îi făcuse deja pe la mijlocul lunii noiembrie unele propuneri vagi, și i-a spus că guvernul sovietic ar dori să intre în contact cu reprezentanți ai guvernului român, pentru a căuta împreună o posibilitate de a pune capăt dușmăniei între ele. Cu toate că nu avea nici un fel de instrucțiuni cu privire la legătura cu sovietele, Nanu s-a decis la 24 decembrie, după un nou demers al lui Goranoff, să se angajeze pe acest drum.

La 25 decembrie 1943, atașatul de presă sovietic Spichinski s-a prezentat la locuința particulară a lui Nanu și l-a întrebat dacă are puteri depline pentru a negocia și dacă are propuneri de făcut³⁸. Nanu a informat ministerul de externe român.

La 1 ianuarie 1944, a sosit la Stockholm Gh. Barbul, cu instrucțiuni verbale, și i-a spus lui Nanu să ducă discuții în spiritul celor pe care le ducea la Madrid ministrul român cu ambasadorul S.U.A. Carlton Hyes. În nota sa informativă din 4 ianuarie 1944, Gh. Barbul susține: „A doua zi (adică 2 ianuarie 1944 — n.n.) după sosirea mea, intermediarul legației sovietice s-a prezentat iarăși la dl. ministru Nanu spunându-i că Ambasada rusă este informată de sosirea curierului și că întreabă dacă are vreo comunicare de făcut. La care dl. ministru Nanu a răspuns că fiind anul nou nu a putut încă vorbi cu curierul, dar că într-o zi-două va aviza dacă instrucțiunile de la București cuprind o comunicare pentru Legația sovietică. După îndelungate discuții cu dl. ministru Nanu, s-a organizat întâlnirea d-sale cu dl. Simonov, însărcinatul cu afaceri sovietice”³⁹.

În urma acestei discuții, ministrul român a propus guvernului antonescian că „este de părere mai ales acum, când este cert că trupele sovietice vor fi acelea care vor atinge mai întâi teritoriul României, iar o debarcare nu s-ar putea face pînă în vară și că i se pare că aceasta nu se va face în Balcani, că legătura cu sovietele este bine de menținut”⁴⁰.

La 17 ianuarie 1944, Mihai Antonescu i-a cerut lui Nanu să nu mai întreprindă alți pași în cadrul acestor tratative și astfel contactele secrete româno-sovietice au fost sistate.

În înțelegere cu liderii partidelor burgheze Maniu și Brătianu, guvernul antonescian a hotărît să trimită la Londra pe Barbu Știrbey, pentru a duce tratative secrete cu guvernul englez. La 1 februarie 1944, guvernul britanic i-a comunicat lui Cretzianu, ministrul României la Ankara, că numai la Cairo au loc convorbiri între reprezentanții celor trei mari puteri aliate; ca urmare, la 1 martie 1944, Barbu Știrbey a părăsit România din însărcinarea

³⁷ *Ibidem*.

³⁸ AISISP, fond 9, dosar 1 120, f. 141.

³⁹ Idem, fila 148.

⁴⁰ Idem, fila 149.

lui Maniu și Brătianu cu aprobarea lui Antonescu și s-a îndreptat prin Turcia spre Cairo. Un mare număr de ziare au publicat ample articole despre călătoria lui Știrbey la Cairo.

La 17 martie 1944 a avut loc la Cairo prima discuție a lui Barbu Știrbey cu reprezentanții celor trei mari puteri. La ședință au participat Lord Moyns — ministrul Marii Britanii —, Steel, consilier politic al Ministerului de externe britanic, Mac Veagh, ambasador S.U.A., Sbrautz, consilier S.U.A., Novikov, ambasador U.R.S.S., Gold, consilier sovietic, lt.-col. Masterson, secretar și prințul Barbu Știrbey. Lordul Moyns, deschizând ședința, l-a întrebat pe Știrbey dacă îl reprezintă pe Maniu sau pe Ion Antonescu. Știrbey a răspuns că este reprezentantul lui Maniu. Nu-l reprezintă pe Antonescu, dar cunoaște punctul de vedere al acestuia. Lordul Moyns l-a mai întrebat pe Știrbey, ce părere are opoziția cu privire la capitularea necondiționată a României.

Răspunsul lui Știrbey a fost că opoziția nu se poate angaja decât numai după ce va fi răsturnat guvernul. „În cazul unei capitulări necondiționate în acest moment, aceasta ar trebui să fie făcută de Antonescu”. Ambasadorul sovietic a pus o serie de întrebări printre care și aceea că, „Antonescu el însuși n-ar putea fi convins să întreprindă o acțiune împotriva Germaniei, la care Știrbey a răspuns afirmativ”⁴¹.

În timpul tratativelor, Știrbey a precizat că opoziția din România și-a coordonat acțiunile sale cu cele întreprinse de Antonescu în scopul scoaterii României din război. Opoziția cere din partea aliaților o garanție în ceea ce privește independența statului român și recunoașterea revendicărilor României asupra Transilvaniei.

După victoriile armatei sovietice din martie 1944 și ocuparea militară a Ungariei de către Germania hitleristă (19 martie 1944), Ion Antonescu a fost chemat la Cartierul general al lui Hitler pentru a reafirma hotărârea sa de continuare a războiului alături de Germania hitleristă.

În ziua de 20 martie 1944, după primirea invitației, Mihai Antonescu a telegrafiat lui Al. Cretzianu la Ankara să se intereseze în ce măsură guvernul român putea conta pe sprijinul politic al puterilor occidentale. La 22 martie 1944 generalul Wilson, comandantul suprem al armatelor aliate din Mediterana, a trimis răspunsul din partea aliaților, sfătuiind guvernul român că „În nici un caz mareșalul Antonescu n-ar trebui să meargă la Hitler. Dacă merge, se va considera ca o dovadă a intenției României de a suporta toate consecințele. Ar trebui să capitulați imediat în fața celor trei mari puteri și să dați ordin trupelor române de a nu opune rezistență rușilor.

Germanii sînt într-o situație disperată în sudul Rusiei și aveți acum ultimul și cel mai bun prilej să contribuiți la înfrîngerea lor totală”⁴². Capitularea fără condiții nu era o formulă care să stimuleze tratativele, ci mai curînd să le stăvilească; Antonescu n-a ținut seama de sfatul lui Wilson și a dat curs invitației lui Hitler.

Convorbirile dintre cele două căpetenii fasciste au avut loc între 23 și 24 martie și s-au încheiat cu noi angajamente de continuare a războiului. Cu toate acestea, Mihai Antonescu îl asigură pe Al. Cretzianu la 24 martie 1944: „Nici un angajament nou”⁴³.

După ce s-a reîntors de la Berlin, Mihai Antonescu a primit la 29 martie 1944 o comunicare de la generalul Wilson care-i aducea la cunoștință că: „Guvernul sovietic a informat guvernul englez că este gata acum a lua contact cu mareșalul Antonescu” și că guvernul sovietic mai cerea mareșalului ca trupele române ce se găseau în contact cu trupele sovietice să primească ordin de a capitula în mîna sovieticilor. Guvernul sovietic dădea asigurări că va pune la dispoziția mareșalului, într-o zonă din regiunea Prutului,

⁴¹ AMAE, fond 71/1939, dosar 320, f. 15.

⁴² AISISP, fond 9, dosar 1 120, f. 265.

⁴³ Idem, fila 272.

toate trupele românești din Crimeea și din regiunea Nistrului, după capitularea lor, pentru a fi organizate în scopul unei eventuale rezistențe împotriva germanilor. Pentru a lămurii chestiunile „ce s-ar putea prezenta în legătură cu acțiunea mutuală contra germanilor... trebuia să se ia contact direct cu marile comandamente sovietice, numindu-se un reprezentant, fie un înalt demnitar, general, prizonier în Rusia, fie altul”⁴⁴.

În același timp liderii partidelor național-liberal și național-țărănesc făcuseră și ei unele demersuri. La 23 martie 1944, trimiseseră la Cairo următorul mesaj: „Rog răspundeți urgent la acest mesaj și informați-ne pe ce ajutor putem conta în eventualitatea răsturnării actualului regim de către opoziție”⁴⁵. La 25 martie 1944, lordul Moyns comunica lui Știrbey că a primit mesajul și „mă grăbesc să-l copiez pentru colegii mei americani și rus ca să poată să-și consulte guvernele pentru a afla ce pot face aliații în împrejurările actuale”⁴⁶. Ca urmare, la 26 martie, ambasadorul englez transmite pentru liderii celor două partide din România un mesaj asemănător cu cel adresat de Wilson guvernului antonescian. Iar la 30 martie, Știrbey a fost chemat de ambasadorul sovietic, Novikov, care i-a înmănat un mesaj cu același conținut adăugând însă „că nu este timp de pierdut”⁴⁷.

În martie 1944, trupele Frontului II ucrainean au ieșit pe teritoriul României. La 2 aprilie guvernul sovietic a făcut o declarație în care se arăta că trupele sovietice nu urmăreau să obțină vreo parte a teritoriului român sau să impună schimbarea orînduirii sociale din România.

Sub o formă mai amplă și mai concretă, linia politică a guvernului sovietic față de România a fost formulată în hotărîrea Comitetului de Stat al Apărării din 10 aprilie 1944 adresată Consiliului militar al Frontului II ucrainean. În regiunile ocupate de armata roșie, se sublinia în document, „vor fi menținute fără nici o schimbare toate organele puterii românești și sistemul organizării economice și politice existente în România. Nu va fi sînjenită activitatea cultelor, a bisericilor și a caselor de rugăciune. Orînduirea din România nu va fi încălcată și nu vor fi introduse rînduiri sovietice”⁴⁸.

La 3 aprilie 1944, lordul Hull declara în cadrul unei conferințe de presă că „asigurările politice conținute în declarația sovietică trebuie să ajute România să vadă că interesul său veritabil este să alunge trupele germane de pe teritoriul său”⁴⁹. Churchill a declarat la rîndul său în Camera Comunelor că „guvernul de la Moscova a avut amabilitatea să supună textul său aprobării prealabile a aliaților”⁵⁰ și că guvernul britanic și-a exprimat satisfacția. La 5 aprilie, Știrbey a mers să-l vadă pe Novikov și i-a făcut remarcă următoare: „declarația lui Molotov n-a făcut vreo mențiune la vreo convenție de armistițiu”. La care Novikov a răspuns că „atîta timp cît armatele germane luptă în România amestecate cu trupe românești, un armistițiu este impracticabil”⁵¹. Novikov a subliniat în continuare că singura soluție posibilă era cea indicată în mesajele generalului Wilson. La 12 aprilie, reprezentantul sovietic i-a înmănat lui Știrbey „condițiile minimale ale armistițiului cu România”. Propunerile sovietice, care erau adresate atît guvernului de la București cît și liderilor celor două partide, erau cunoscute de guvernele englez și american.

Printre altele, guvernul sovietic declara că „el consideră acordul de la Viena din 30 august 1940 ca fiind nejust și că era dispus să întreprindă împreună cu România ope-

⁴⁴ Idem, f. 279.

⁴⁵ AMAE, fond 71/1939, dosar 360, f. 18.

⁴⁶ Idem, f. 20.

⁴⁷ Idem, f. 95.

⁴⁸ *Voprosi Istorii K.P.S.S.*, nr. 5/1969.

⁴⁹ Al. Cretzianu, *op. cit.*, p. 137.

⁵⁰ Idem, p. 138.

⁵¹ Idem, p. 137.

rații contra Ungariei și Germaniei cu scopul de a restitui României întreaga Transilvanie sau parțial, ceea ce va trebui să fie supus aprobării finale de către conferința de pace⁵².

Pe când guvernul antonescian făcea cunoscut la 15 aprilie, după unele șovăieli, în mod oficial, că respinge propunerile sovietice, opoziția a răspuns însă la 19 aprilie prin contrapropuneri⁵³, care aveau următorul conținut:

1. „Trupele române care se află în contact cu armata sovietică vor înceta ostilitățile. Trupele române sus-menționate se vor opri pe pozițiile pe care se găsesc la încetarea ostilităților.

2. În cazul că armata germană va săvârși acte ostile împotriva trupelor române care vor lupta în baza armistițiului, România se va considera în stare de război cu Germania.

3. Guvernele Marii Britanii, Statelor Unite ale Americii și Uniunii Sovietice se angajează ca teritoriul român să nu fie supus unei ocupații militare. În consecință, aceste guverne se vor abține de la orice fel de amestec, de orice fel, în România. Suveranitatea și întreaga putere politică și administrativă vor fi deci exercitate în mod exclusiv pe întreg teritoriul român de către guvernul ales... și care va fi recunoscut de către cele trei puteri aliate principale ca singurul guvern legal al României.

Armistițiul va fi anunțat guvernului german de către guvernul român, care va cere guvernului german retragerea imediată din România a trupelor germane. În cazul unui refuz, România se va considera în stare de război cu Germania.

Rămîne înțeles că sarcina apărării împotriva agresiunii germane în provinciile românești, Dobrogea, Muntenia, Oltenia, Banat și Transilvania, va fi îndeplinită de către armata română. ..Nici un fel de formațiune militară aparținând vreuneia dintre cele trei Puteri Aliate principale nu va intra în provinciile sus-menționate și nici nu va încălca spațiul aerian respectiv decît la cererea formală a guvernului român... Comandamentul Suprem din regiunea Orientului Mijlociu declară că este gata să trimită la locul și timpul care vor fi indicate de către comandantul militar român 2 divizii aeropurtate, tunuri anti-tanc și forțe aeriene pentru a sprijini armata română. Comandamentul militar român va asigura securitatea debarcării forțelor sus-menționate⁵⁴.

Cele trei puteri nu au luat în considerație contrapropunerile făcute de opoziție, ci au cerut la 21 aprilie 1944 să se ia o poziție clară de acceptare sau de respingere a propunerilor guvernului sovietic. „Aliații au ajuns la concluzia că România sau nu dorește sau nu este în stare să-și schimbe atitudinea⁵⁵.

Încă înainte ca această știre să sosească la București, opoziția comunica lui Știrbey printr-o telegramă trimisă la 20 aprilie că a primit textul condițiilor sovietice de armistițiu care erau sprijinite de guvernele britanic și al Statelor Unite ale Americii. Era de acord să înceapă tratativele pe baza condițiilor prezentate de Puterile Aliate. „Voi face totul — se arată în telegramă — ce îmi va sta în putință pentru a trimite cît mai curînd posibil la Cairo un emisar cu ultimele propuneri ca să vă secondeze în aceste tratative. Este de la sine înțeles totuși că puteți începe schimburile de vederi înainte de sosirea acestui emisar⁵⁶. Pe când guvernul antonescian renunțase la ideea de a încheia pacea separată cu anglo-americii la Cairo, opoziția burgheză spera că va putea ocoli oel puțin capitularea unilaterală față de U.R.S.S.

⁵² *Ibidem*.

⁵³ *Idem*, p. 160.

⁵⁴ AISISP, fond 9, dosar 1 120, f. 200.

⁵⁵ AMAE, fond 71/1939, dosar 25, f. 212.

⁵⁶ *Idem*, f. 107.

Guvernul antonescian a respins condițiile de armistițiu în primul rînd pentru faptul că el se gîndea că prin tratativele secrete ce aveau loc la Stockholm ar avea o șansă mai mare. După o întrerupere de mai mult timp, au fost restabilite contactele româno-sovietice la Stockholm. La 10 aprilie 1944, Goranoff a dus lui Nanu un mesaj prin care era invitat în ziua de 12 aprilie să discute cu ambasadoarea sovietică Kollontai. La 11 aprilie, însărcinatul cu afaceri sovietic i-a înmînat lui Nanu o notă primită de la Moscova cu următorul conținut: „...noi dorim să avem legături cu guvernul actual al României și noi sîntem gata a-l ajuta să elibereze țara de germani, dacă acest guvern este decis să organizeze rezistența contra nemților. Dacă însă Antonescu nu se va putea decide să se opună Germaniei, atunci guvernul Uniunii Sovietice se va adresa grupului de opoziție Maniu—Brătianu”⁵⁷.

Cu toate că în cadrul convorbirilor ce au avut loc în zilele următoare între Nanu și ambasadoarea sovietică Kollontai nu au mai apărut noi puncte de vedere, aceste convorbiri au făcut să crească hotărîrea reprezentanților români de a înainta pe calea tratativelor de la Stockholm. Cînd însă reprezentantul român a constatat că condițiile de armistițiu prezentate la 13 aprilie de Semionov conțineau exact cele șase puncte⁵⁸ care i-au fost prezentate cu o zi înainte la Cairo prințului Știrbey, în convorbirile de la Stockholm a intervenit o nouă întrerupere.

La 3 mai a avut loc un Consiliu de Coroană unde s-a discutat pe larg situația externă a României. Din discuțiile care au avut loc respiră teama burgheziei române de schimbări structurale în România, ca urmare a venirii trupelor sovietice. „Prelungirea unei guvernări fără bază serioasă în opinia publică ar contribui într-adevăr mai mult ca orice la alunecarea țării către comunism. Dacă se ajunge la formarea unui guvern militar, opoziția va trebui să-și asume în mod formal răspunderea armistițiului. Și aceasta nu numai în principiu, dar și asupra condițiilor în care el va fi încheiat”⁵⁹. Opoziția era hotărîită să ducă tratative în afara guvernului, și la 14 mai 1944 l-a trimis pe Constantin Vișoianu la Cairo. Acesta a părăsit Bucureștiul în secret și la 26 mai a ajuns la Cairo. A doua zi el a informat adunarea reprezentanților aliați despre ultimele evenimente, că era în curs de formare o coaliție a partidelor democratice din România. La 1 iunie 1944, reprezentantul sovietic a dat răspunsul guvernului său la propunerile prezentate de Vișoianu în numele opoziției. În răspuns se arăta că „guvernul sovietic refuză a intra în discuții privind aceste chestiuni pînă cînd Maniu nu va declara în mod categoric că acceptă condițiile de armistițiu propuse”⁶⁰.

Deși se purtau discuții și în alte orașe, la Madrid, Lisabona, Berna, Ankara, cert este însă un fapt, că în primăvara și vara anului 1944, tratativele se concentraseră în două orașe, la Cairo, unde discuțiile se duceau între opoziție și aliați și la Stockholm, unde discuțiile erau purtate îndeosebi de legația română.

La 29 mai 1944, pe baza instrucțiunilor generale ale Ministerului de externe, Nanu a înaintat un memorandum guvernului sovietic în care arăta, printre altele, că guvernul român insistă să fie adăugate următoarele prevederi la propunerea sovietică de armistițiu: trupelor germane trebuia să li se acorde un termen de 15 zile, în care să se poată retrage în mod liber din țară. În cazul cînd conducerea Germaniei nu va respecta acest termen, atunci armata română aliată cu armata roșie le va evacua cu forța din România”⁶¹.

⁵⁷ Idem, f. 316.

⁵⁸ Idem, f. 327.

⁵⁹ AISISP, fond 9, dosar 1 120, vol. II, f. 364.

⁶⁰ Alex. Cretzianu, *op. cit.*, p. 140.

⁶¹ AISISP, fond 9, dosar 1 120, f. 395.

La 4 iunie 1944, Nanu raporta ministerului de externe că la 2 iunie însărcinatul cu afaceri sovietic i-a comunicat: „Dacă, prin imposibil, germanii părăsesc România de bună voie în termen de 15 zile, guvernul sovietic n-are nici o obiecțiune ca România să rămână neutră. În ceea ce privește trimiterea unei delegații române în U.R.S.S., guvernul n-are nici o obiecțiune”⁶².

În ziua de 5 iunie, legația română din Stockholm era înștiințată că guvernul sovietic a indicat: „Pentru trecerea delegației române se poate alege între ambele căi, adică cu avionul sau prin linia frontului. Ajunge dacă ministrul Nanu ne comunică semnele distinctive ale avionului sau parola delegației, precum și locul și ora trecerii delegației sau a avionului”⁶³.

Însă, în momentul când convorbirile secrete de la Stockholm ajunseseră atât de departe, cele de la Cairo, după cum arată Victor Cădere la 8 iunie 1944, erau la un punct mort.

La 11 iunie Nanu primea următoarele instrucțiuni: „Termenul de 15 zile a fost găsit prea scurt...”⁶⁴. Dealtfel exista și teama ca prin precipitarea negocierilor la Stockholm să nu fie compromise alte eventuale posibilități.

De fapt, guvernul antonescian mai spera într-o pătrundere anglo-americană prin nordul Italiei în Albania⁶⁵. De aceea, în așteptarea unui sprijin anglo-american, nu voia să se angajeze în încheierea unui armistițiu. Ministrul român de la Stockholm atrăgea atenția, prin telegrama din 14 iunie 1944, că sovieticii așteptau răspunsul guvernului antonescian. La 22 iunie Nanu a fost întrebat de însărcinatul cu afaceri sovietic dacă are vreo știre de la București⁶⁶.

Străduințele de a intra în legătură cu guvernul român nu au fost abandonate de guvernul sovietic. Richard Franasovici, care trăia în Elveția din luna septembrie 1940, era, începând din 1943, din însărcinarea lui Gheorghe Tătărescu, în legătură cu Beneș care se afla la Londra⁶⁷. La sfârșitul lunii mai 1944, Tătărescu a transmis guvernului sovietic, prin Beneș, propuneri pentru ieșirea României din război, și anume „menținerea monarhiei, menținerea pe mai departe a relațiilor sociale și economice din România și anularea arbitrajului de la Viena”⁶⁸. La propunerea lui Beneș, Molotov a avizat asupra oportunității unor tratative directe între Tătărescu și guvernul sovietic. Ca urmare, după cum relatează Petre Bejan, la 29 iulie 1944 Franasovici, printr-o telegramă cifrată adresată legației României din Berna și de aici ministerului de externe al României, a transmis invitația lui Gh. Tătărescu, de a participa la tratative. Telegrama a ajuns însă abia la 17 august în mâinile lui Tătărescu și, fiind tardivă, nu a mai putut să dea vreun rezultat⁶⁹.

La Stockholm, din cauza guvernului antonescian, tratativele stagnează. La 5 și 6 august 1944, Nanu a trimis telegrame spre a determina guvernul antonescian să trateze direct cu sovieticii. În acest sens a intervenit și Grigore Gafencu. Cu toate acestea, guvernul antonescian, contînd pe o debarcare în Balcani, a ignorat tratativele de la Stockholm.

La Cairo, discuțiile încetaseră. La 20 iunie, un curier special a părăsit Bucureștiul plecînd spre Cairo cu un lung mesaj din partea Blocului Național Democrat, prin care se făcea cunoscut că partidele de opoziție au convenit pe baza unei platforme comune „să înceteze imediat ostilitățile contra Uniunii Sovietice, să răstoarne regimul antonescian, și să scoată

⁶² Idem, f. 405—406.

⁶³ Idem, f. 409.

⁶⁴ Idem, f. 416.

⁶⁵ Idem, f. 422.

⁶⁶ Idem, f. 428.

⁶⁷ Idem, f. 405—406.

⁶⁸ Idem, f. 497.

⁶⁹ Ibidem.

România din război". În mesaj se prevedeau și unele propuneri. La 29 iunie 1944, mesajul a fost înmănat reprezentanților celor trei mari puteri aliate de la Cairo.

În lunile iulie și august 1944, se constată o stagnare a discuțiilor atât la Cairo, cât și la Berna, Madrid, Lisabona. Diplomații români erau chiar surprinși de faptul că aliații nu mai erau interesați în ducerea tratativelor.

În lucrarea engleză „Politica britanică în Europa de sud-est în timpul celui de-al doilea război mondial“, apărută în anul 1976 la Londra, referitor la negocierile cu România se arată: „În consecință, pentru a veni în sprijinul planurilor de acoperire, trebuie avute în vedere următoarele: Nu trebuie să se lase a se înțelege că vom fi pregătiți să profităm de oferta României în primăvara aceasta (1944). Este necesar să punem la punct următoarele:

1. În orice caz nu cerem capitularea înainte de sfârșitul lunii mai;
2. După acea dată capitularea se va face atunci când o vor cere aliații;
3. Primele forțe ce vor sprijini România vor trebui să fie forțe rusești, întrucât ele sînt mult mai aproape și numai ele au acces direct în România⁷⁰.

Cauzele care au determinat neducerea pînă la capăt a tratativelor începute de guvernul și opoziția română sînt multiple. Analiza lor n-a intrat încă în preocupările istoriografiei române.

Totuși, din succinta prezentare a faptelor se desprind următoarele:

Nici guvernul și nici opoziția burgheză română nu puteau antrena în discuție guvernele Angliei și Statelor Unite asupra unei probleme pe care aceste două mari puteri o ocoteau și în care nu erau interesate. Guvernul antonescian dorea să iasă din coaliția hitleristă, să se alătore Angliei și Franței, dar să continue războiul contra U.R.S.S. Or, în această perioadă, atât Anglia, cât și S.U.A. erau interesate în înfrîngerea Germaniei și Japoniei, în menținerea alianței cu U.R.S.S. în războiul contra celor două puteri.

Dealtfel, reprezentanților diplomației române li s-au făcut repetate recomandări să intre în contact direct cu guvernul sovietic, singurul în măsură să sprijine acțiunea României. Dar nici guvernul antonescian, nici opoziția burgheză română nu doreau să intre în contact direct cu guvernul sovietic. Deși s-au purtat unele discuții prin legăția de la Stockholm și ele ajunseseră la un punct înaintat, totuși, guvernul de la București, care spera într-o debarcare anglo-americană în Balcani, le-a tergiversat și apoi le-a abandonat.

La Cairo discuțiile au sistat deoarece englezii le considerau ca o diversivune strategică, pentru ca în acest fel să asigure succesul debarcării în Normandia. „Odată atins scopul diversivunii strategice, englezii nu mai erau atât de grăbiți să scoată România din război⁷¹”.

Spre deosebire de anglo-americieni, U.R.S.S. era direct interesată în scoaterea României din războiul hitlerist.

Într-un mesaj adresat lui Churchill la 22 aprilie 1944, Molotov atrăgea atenția că „în ceea ce privește România am căzut de acord asupra principalelor probleme urgente... Acum, nouă ne revine misiunea de a spori presiunile din toate părțile asupra românilor, în așa fel încît ei să abandoneze poziția lor fără speranță⁷²”.

La acest mesaj, Churchill a răspuns a doua zi: „Sînt întru totul de acord... noi continuăm bombardarea [Bucureștiului], dar în problemele românești vă considerăm șefii noștri⁷³”. Dealtfel, Churchill a fost cel care a propus împărțirea sferelor de influență.

⁷⁰ Elisabeth Barcker, *British Policy in South-East Europe in the Second World War*, London, MacMillan, 1976, p. 123.

⁷¹ *Idem*, anexa 1.

⁷² *Ibidem*.

⁷³ *Ibidem*.

Refuzul guvernului român de a trata numai cu guvernul sovietic, dezinteresul Angliei și S.U.A. în scoaterea României din război au dus la neconcretizarea tratativelor. Așadar, insurecția națională armată antifascistă și antiimperialistă din august 1944 a surprins ambele coaliții beligerante; poporul român, cu milenara sa experiență de luptă, a ieșit prin propriile forțe dintr-un război puținșitor, ferind țara de un catastrofal dezastru.

DUMITRU TUȚU

POURPARLERS ET CONTACTS DU GOUVERNEMENT ET DE LA BOURGEOISIE
ROUMAINS AYANT POUR BÛT DE FAIRE SORTIR LA ROUMANIE DE LA
GUERRE MENÉE AUX CÔTÉS DE L'ALLEMAGNE HITLÉRIENNE

(Résumé)

L'évolution des événements militaires et politiques dans la période de 22 juin 1941 au 23 août 1944 détermina de mutations et de déplacements dans les classes sociales, les partis et les organisations politiques et même dans les cercles gouvernants de la Roumanie. Les défaites des armées allemandes et italiennes dans le nord de l'Afrique en 1942 et surtout la victoire de l'armée soviétique à Stalingrad en 1942/1943 aggravèrent la crise politique des régimes fascistes en Europe, provoquèrent de grandes dissensions entre l'Allemagne hitlérienne et ses alliés.

Même les forces sociales roumaines qui se situèrent, à partir du 22 juin 1941, aux côtés des puissances de l'Axe contre l'URSS, comprirent que la défaite de l'Allemagne hitlérienne était inévitable et commencèrent à tâtonner les dispositions des gouvernements de la Grande-Bretagne et des États-Unis afin d'obtenir leur appui pour faire sortir la Roumanie de la guerre hitlérienne et pour lui assurer son indépendance nationale, ainsi que le maintien du régime capitaliste dans le pays.

Le gouvernement de la Grande-Bretagne et même celui des États-Unis d'Amérique ont manifesté de l'indifférence vis-à-vis de la politique des cercles gouvernants de Bucarest et ne se sont pas intéressés à leur désir de dégager la Roumanie de la guerre hitlérienne.

L'Union Soviétique, qui supportait la plupart du poids de la guerre vers la fin de l'année 1943 et dans la première moitié de l'année 1944, était intéressée à ce que la Roumanie cesse à combattre contre elle, vu qu'en ce cas les opérations de l'armée soviétique contre l'Allemagne seraient facilitées substantiellement.

Les pourparlers de Stockholm entre la légation roumaine et l'ambassade soviétique, entamés dans la première moitié de l'année 1944, n'ont pas eu un résultat concret. De même, les négociations de Caire, qu'avait entrepris Barbu Știrbey — le représentant de l'opposition bourgeoise roumaine — avec les représentants des trois grandes puissances alliées, furent interrompues à un moment donné, après avoir langui un certain temps.

Il faut chercher les causes de l'échec de ces négociations dans les circonstances concrètes historiques de la période concernée. La Roumanie cherchait à obtenir la garantie de son indépendance nationale, tandis que les grandes puissances faisaient mieux de combiner le partage des sphères d'influence en Europe après la défaite de l'Allemagne hitlérienne.